

100. OBLJETNICA HEFEREROVIH ORGULJA U SVETIŠTU MAJKE BOŽJE REMETSKE - ZAGOVORNICE HRVATSKE

Unutrašnjost barokizirane gotičke crkve nekadašnjeg pavlinskog samostana i drevnog svetišta *Majke Božje Remetske - Zagovornice Hrvatske*, iako od posljedica velikog zagrebačkog potresa 1880. godine bitno osiromašena, još uvijek čuva podosta od svog nekadašnjeg inventara iz različitih stilskih razdoblja: od gotike, preko baroka, klasicizma, historicizma, sve do predmeta suvremenoga umjetničkog izričaja. Na pjevalištu se tako čuvaju i vrijedne orgulje, izgrađene u zagrebačkoj radionici *Heferer* 1900. godine. No, to nisu i prve orgulje remetske crkve.

Prvi poznati pisani spomen o orguljama u Remetama još na prijelazu XVII. u XVIII. stoljeće je odredba remetskog priora Mirka **Esterházyja** (1665.-1722.), kasnije generala Reda i zagrebačkog biskupa, koja redovnike obvezuje da svakog dana nakon *Vespera* stojeći otpjevaju *Salve Regina* uz pratnju orgulja.¹ U vrijeme barokizacije svog srednjovjekovnog samostanskog sklopa pavlini 1722. godine produljuju crkvenu lađu nekoliko metara prema zapadu, a nad tim novim dijelom podižu prostrano pjevalište, koje zasigurno nije bilo bez orgulja. Po ukinuću pavlina krajem XVIII. stoljeća inventar remetske crkve godinama je raznašan po drugim crkvama, pa su tada, vjerojatno, nestale i pavlinske orgulje, kojima se gubi svaki trag.

Sljedeće orgulje postavljene su u ovoj crkvi 1812. godine, kada je u Remetama osnovana župa, a gradio ih je mletački graditelj Gaetano **Moscatelli** (oko 1765.-1822.). On je za napoleonskih ratova pobjegao iz Dalmacije u Zagreb i tu, na Kaptolu, oko sedam godina (1808.-1815.) vodio svoju radionicu, gradeći orgulje "u najčišćoj mletačkoj tradiciji Nakićeve škole".² Na fotografiji unutrašnjosti crkve, snimljenoj neposredno nakon potresa 1880. godine, a danas izloženoj u samostanskom hodniku, dosta se dobro vide te Moscatellijeve orgulje koje su u potresu bile tek djelomično oštećene. Konačno im je, kao i baroknim Rangerovim freskama i rezbarenim pavlinskim korskim klupama, presudio arhitekt Herman **Bollé** (1845.-1926.) koji je bio zadužen za obnovu ruševne remetske crkve nakon potresa.

Nakon Bolléove obnove crkve remetskim župnikom 1890. godine postaje vlč. Gustav **Lepušić** koji je bio i dobar orguljaš, pa godine 1896. započinje pregovore sa zagrebačkom radionicom *Heferer* o gradnji novih orgulja. Te godine, međutim, ugovor o gradnji još nije sklopljen, ali će troškovnik koji su Hefererovi izradili 1896. godine i u njemu detaljno opisali buduće orgulje ostati osnova za konačnu narudbu koja je obavljena 1899. godine.³ Unatoč malim promjenama u dispoziciji, zapravo promjeni naziva nekoliko registara, što je samo dopisano na postojeći troškovnik iz 1896. godine, sve je uglavnom ostalo isto.

Orgulje su dovršene i postavljene na pjevalište remetske crkve jubilejske 1900. godine, a koštale su ukupno 2480 forinti, o čemu svjedoči i zapis župnika Lepušića u *Spoimenici župe Remete*.⁴

Hefererove orgulje u Remetama, opus 174, pneumatskog su sustava sa zračnicama na čunjiće, a imaju 12 registara na dva manuala i pedalu. Opseg klavijatura manuala obuhvaća 54 kromatske tipke i tona od C do f", a pedalne klavijature 27 tipki i tonova od C do d'. Specifičnost dispozicije je dosta jaka skupina registara punog tamnijeg zvuka, koju je graditelj tako rasporedio zbog izrazito glasnog, osobito muškog, pjevanja u crkvi. Takvo snažno pjevanje bilo je obilježje nedjeljnih i blagdanskim misa u punoj remetskoj crkvi sve do polovine XX. stoljeća.

Dispozicija orgulja:

I. manual:

1. Principal 8'
2. Bourdon 16'
3. Liebl. Gedeckt 8'
4. Flöte 4'
5. Regal 4'
6. Cornet 4f

II. manual:

7. Geigenprincipal 8'
8. Dolcean 8'
9. Aeoline 4'

Pedal:

10. Subbass 16'
11. Principalbass 8'
12. Cellobass 8'

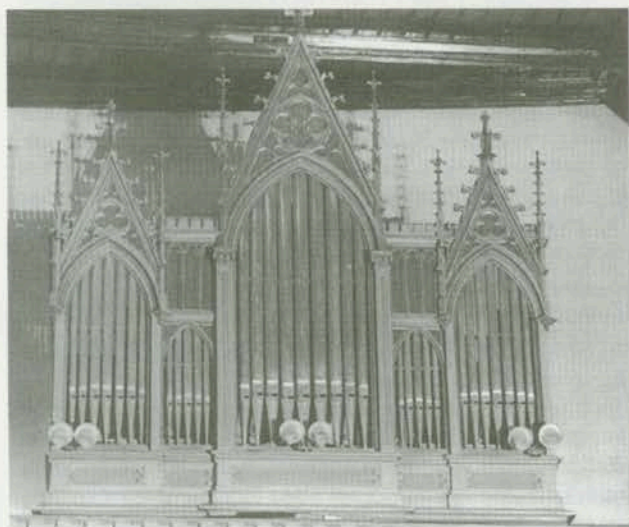
Kolektivi:

- Mezzoforte
- Fortissimo
- Auslöser (ukidač)

Spojevi:

- Manualcoppel
- Pedalcoppel
- Octavcoppel

Kućište orgulja nalazi se na sredini pjevališta i dosta je odmaknuto od ograde. U njegovu donjem dijelu smješten je mijeh kojega danas zrakom puni elektromotor, a sačuvana je i može se upotrijebiti i izvorna poluga za tlačenje nogom. Iz tog postolja uzdiže se, nad višestrukim isturenim vijencem, prospekt orgulja sa tri neogotička tornja i pet polja svirala. Prospektom dominira središnji, blago istureni, veliki toranj, uokviren dvama bočnim pilastrima. Nad njima je šiljasti neogotički luk koji, bez dodatnih zavjesa i ukrasa, prekriva vrhove svirala. Visoki zabat, bogato ornamentiran neogotičkim detaljima i uokviren sa dva vitka tornjića, završava toranj četverostranim lisnatim križem. Taj središnji toranj spojen je s bočnim tornjevima malim krilnim poljima svirala, završenim šiljastim lukom iznad kojega su po tri slijepe arkadice. Na bočnim tornjevima vjerno su ponovljeni oblikovanje i ukrasi središnjeg tornja, samo u smanjenom mjerilu. Kućište je prebojano svjetlijim i tamnijim tonovima blijedo zelene boje, a na rubovima vijenaca i zabata istaknute su tanke crvene i plave fuge. Plastična dekoracija pozlaćena je broncijanjem.

Sviraonik je smješten ispred orgulja i okrenut je u pravcu svetišta, a pokriva se drvenom rebrenicom. Ručice na izvlačenje kojima se otvaraju registri pravilno su poredane s lijeve i desne strane klavijatura, a gumbi kolektiva i spojeva nalaze se ispod I. manuala. Iznad II. manuala stoji pločica s natpisom: Opus 174. M. HEFERERA SIN, Prva hrvat. tvornica orgulja i glasovira u Zagrebu.

Među dokumentima o orguljama u Arhivu župe Remete čuvaju se i prijedlozi troškovnika za obnovu i proširenje remetskih orgulja koje su tadašnjem župniku mons. Leopoldu **Rusanu** poslali iz orguljarske tvrtke Lindauer i Majdak 1932. godine.⁵ Prema troškovniku za proširenje orgulja, predloženo je da se orguljama doda tri registra, tzv. jezičnjaka, i to Trompeta 8' u I. manual, Oboa 8' u II. manual i Pozauna 16' u pedal. Unatoč detaljno izrađenim troškovnicima, proširenje orgulja novim registrima, na sreću, nije učinjeno, te je tako izvorni Hefererov instrument sačuvan u cijelosti.

Prilikom Republičke evidencije orgulja u Hrvatskoj 1972.-1975. o tadašnjem stanju ovih orgulja zapisano je slijedeće: "Orgulje su vrlo dobro održavane, uređene, kvalitetna zvuka i solidne izradbe. Prijedlog kategorije: treća."⁶

Današnje stanje orgulja također zadovoljava. Na orguljama se redovito svira tijekom nedjeljnih i blagdanskih liturgijskih slavlja, kao i vjenčanja, a povremeno se održavaju i koncerti. Redovito godišnje održavanje orgulja obavlja orguljar Marko **Rastija** iz Markuševca koji ih je tijekom prošle zime i proljeća temeljito uredio kako bi što bolje svirale u jubilejskoj 100. obljetnici nji-

hova postavljanja u ovu crkvu. Tom je prigodom izvršeno čišćenje svirala, zračnica i ostalih dijelova orgulja, premazivanje drvenarije sredstvom protiv crvi, intoniranje i štimanje cijelih orgulja, te otklanjanje zatečenih kvarova. Na kraju ovih radova u orgulje je ugrađen i crescendo valjak.

Tako uređene ove Hefererove orgulje, opus 174., u vlastitom stogodišnjem jubileju povezuju dvije jubilejske godine - 1900. i 2000. Sto godina obilježenih njihovim plemenitim zvucima u liturgijskom i molitvenom životu remetskog svetišta i župe potvrda su njihove kvalitete, kao i umijeća njihovih graditelja.

Damir Stanić

BILJEŠKE:

- ¹ Usp. BARLE, Janko, *Remete. Povijesni podaci o samostanu i župi*, Zagreb 1914., str. 31-32.
- ² Usp. ŠABAN, Ladislav, *Spomeničke orgulje na području gornje Hrvatske*, u *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, br. 8-9, Zagreb 1983., str. 114.
- ³ Usp. *Troškovnik br. 242 tvrtke M. Heferera Udova i Sin od 17. ožujka 1896. godine*, dokumentacija o orguljama u Arhivu župe Remete.
- ⁴ Usp. godinu 1900. u *Spomenici župe Remete 1890.-1929.* (bez paginacije!)
- ⁵ Usp. *Troškovnik za premontiranje orgulja i Troškovnik za pojačanje orgulja*, od 8. srpnja 1932. godine, dokumentacija o orguljama u Arhivu župe Remete.
- ⁶ *Podaci o orguljama u Remetama od 13. studenog 1974. godine; Republička evidencija orgulja u Hrvatskoj 1972.-1975.*, redni br. ev. 185, u Upravi za zaštitu kulturne baštine, Zagreb.

CIKLUS ORGULJSKE GLAZBE MAXA REGERA U VARAŽDINSKOJ KATEDRALI

Nakon prošlogodišnjeg osnivanja ciklusa *Trinaest koncerata u šest godina*, od 1999. do 2004. godine, te uspješnim startanjem sa prva dva koncerta od tih trinaest, i ove je godine ime svjetski poznatog orguljaša prof. Christoph **Bosserta** iz Trossingena (Njemačka) okupilo u Varaždinu mlade orguljaše i ljubitelje glazbe. osim da se u narednim godinama izvede cijeli opus orguljske glazbe Maxa **Regera**, susret ima i pedagoške ciljeve. Tako je u subotu 10. lipnja prof. Bossert održao seminar na kojem je obrazložio svoj izbor djela koja su se izvela na koncertima na Duhove i duhovski ponedjeljak. Ukratko, J. S. Bacha i M. Regera vežu mnoge paralele. Obojica se nalaze na prijelazu jedne glazbene epohe u drugu, posežu za protestantskim koralom (crkvenom popijevkom) te tako od nacionalnog stvaraju nešto sasvim novo i, kao treće, precizno i jasno karakteriziraju duhovna stanja na koja je usmjerena ova glazba. Osim Regera, mnogi su drugi skladatelji bili oduševljeni bachovim stvaralaštvom, te trajno upisuju njegovo ime u svoje skladbe. Stoga su se, osim djela Regera, na programu našla i velika imena poput F. Liszta te R. Schumanna. Nakon izlaganja, uslijedila je javna generalna proba za duhovske koncerte te razgovor o pitanjima interpretacije i registracije izvodenih djela.